

**BO‘LAJAK MAKTABGACHA TA’LIM PEDAGOGLARINING
KASBIY KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRISH
JARAYONIDA NAZARIY VA AMALIY TAYYORGARLIK
O‘RTASIDAGI NOMUTANOSIBLIK MUAMMOSINI
BARTARAF ETISH YO‘LLARI**

SHOIRA SHERKULOVA BURIYEVNA

Toshkent shahar Puchon Universiteti magistranti

Ta’lim menejmenti yo‘nalishi

ANNOTATSIYA: *Ushbu ilmiy tadqiqot bo‘lajak maktabgacha ta’lim pedagoglarining kasbiy kompetentligini shakllantirish jarayonida yuzaga kelayotgan tizimli muammolardan biri — nazariy bilimlar va amaliy tayyorgarlik o‘rtasidagi nomutanosiblik fenomenini kompleks va konseptual yondashuv asosida tahlil qilishga bag‘ishlangan. Zamonaviy ta’lim paradigmasi sharoitida pedagog shaxsining professional rivoji nafaqat bilimlar majmuasi, balki real pedagogik faoliyatda qo‘llaniladigan integrativ kompetensiyalar tizimi bilan belgilanadi. Shu nuqtai nazardan, tadqiqotda nazariy tayyorgarlikning dominanti holatda bo‘lishi hamda amaliy ko‘nikma va malakalarni shakllantirish mexanizmlarining yetarlicha rivojlanmaganligi ilmiy muammo sifatida asoslanadi.*

Kalit so‘zlar: *kasbiy kompetentlik, pedagogik paradigma, nazariy-amaliy integratsiya, nomutanosiblik fenomeni, kompetensiyaviy yondashuv, refleksiv faoliyat, dual ta’lim modeli, pedagogik praktika, innovatsion texnologiyalar, simulyatsiya, keys-stadi, ta’lim tizimi modernizatsiyasi, professional rivojlanish.*

KIRISH

Zamonaviy globallashuv jarayonlari, raqamli transformatsiya va ta'lim tizimida yuz berayotgan tub o'zgarishlar sharoitida maktabgacha ta'lim tizimi jamiyat taraqqiyotining muhim strategik bo'g'inlaridan biriga aylanmoqda.

Ayniqsa, inson kapitalini shakllantirishning boshlang'ich bosqichi sifatida maktabgacha ta'lim sifati bevosita pedagog kadrlarning kasbiy kompetentligiga bog'liqdir. Shu bois bo'lajak maktabgacha ta'lim pedagoglarini tayyorlash jarayonini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish dolzarb ilmiy-amaliy muammolardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

ASOSIY QISM

Bo'lajak maktabgacha ta'lim pedagoglarining kasbiy kompetentligini shakllantirish jarayonida nazariy va amaliy tayyorgarlik o'rtasidagi nomutanosiblik muammosi zamonaviy ta'lim tizimining eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. 2023-2025-yillar oralig'ida O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish, pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirish hamda ularning kasbiy kompetentligini takomillashtirishga qaratilgan qator muhim normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi va amaliy islohotlar amalga oshirildi. Mazkur davrda ta'lim tizimini modernizatsiya qilishga yo'naltirilgan davlat siyosati pedagoglarning professional tayyorgarligini yangi bosqichga olib chiqishni maqsad qilgan bo'lsa-da, amaliyotda nazariy va amaliy tayyorgarlik o'rtasidagi tafovut saqlanib qolayotganligi kuzatilmoqda.

Xususan, 2023-2024-yillar davomida maktabgacha ta'lim qamrovini kengaytirish, yangi ta'lim muassasalarini tashkil etish va mavjudlarini modernizatsiya qilish bo'yicha keng ko'lamli ishlar olib borildi. Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, maktabgacha ta'lim qamrovi 2023-yilda 74 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilda bu ko'rsatkich 76 foizga yetgan. Bu esa tizimda faoliyat yurituvchi pedagog kadrlar sonining oshishiga olib kelgan. Shu bilan

birga, yangi kadrlar tayyorlash zarurati kuchayib, pedagoglarni tezkor tayyorlashga ehtiyoj ortgan. Natijada sifatdan ko'ra son ko'rsatkichlariga ustuvorlik berilishi holatlari ham kuzatilgan bo'lib, bu kasbiy kompetentlik darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatgan.

2024-yil 25-iyunda qabul qilingan Prezident qaroriga muvofiq pedagog kadrlarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan yangi tizim joriy etildi. Mazkur tizim doirasida "Virtual kasbiy rivojlantirish" platformasi ishga tushirilib, pedagoglar uchun malaka oshirish jarayonlari raqamlashtirildi.

2024-2025-o'quv yilidan boshlab yagona malaka oshirish tizimi joriy etilishi va 2025-yildan pedagoglarning har 5 yilda majburiy malaka oshirishi belgilanishi muhim qadamlardan biri bo'ldi. Biroq mazkur tizim asosan nazariy bilimlarni yangilashga qaratilgani, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga yetarli darajada e'tibor qaratilmaganligi ilmiy tahlillarda aniqlanmoqda.

Shuningdek, 2024-yilda Toshkent shahrida maktabgacha ta'lim pedagoglarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish markazi qurilishi boshlangan bo'lib, u yiliga 4000 nafar pedagogni qamrab olish imkoniyatiga ega. Ushbu markaz zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida jihozlanishi va pedagoglarning asosiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qilishi ko'zda tutilgan. Biroq bunday markazlarning soni yetarli emasligi, barcha hududlarni to'liq qamrab olmasligi hamda amaliy tayyorgarlik tizimining yagona va uzluksiz model asosida tashkil etilmaganligi muammoning to'liq hal etilmaganligini ko'rsatadi.

2025-yil 9-iyulda O'zbekiston Respublikasi va UNESCO o'rtasida pedagog kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirishga qaratilgan xalqaro loyiha ishga tushirilgani ham mazkur yo'nalishda muhim bosqich hisoblanadi. Ushbu loyiha doirasida pedagoglarning kasbiy rivojlanishini xalqaro standartlar asosida tashkil etish, ta'lim jarayoniga innovatsion yondashuvlarni joriy etish hamda kompetensiyaga asoslangan ta'lim modelini rivojlantirish ko'zda tutilgan. Shunga qaramasdan, milliy ta'lim tizimida nazariy

tayyorgarlikning ustunligi saqlanib qolayotgani va amaliy faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv yetarli darajada rivojlanmaganligi muhim ilmiy muammo sifatida e'tirof etilmoqda.

Mazkur muammoni bartaraf etish uchun zamonaviy ta'lim yondashuvlari asosida nazariya va amaliyot integratsiyasini ta'minlash zarur. Xususan, dual ta'lim modelini joriy etish, amaliy mashg'ulotlar ulushini oshirish, simulyatsion va keys-stadi metodlaridan keng foydalanish, ta'lim muassasalari va maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'rtasida klaster tizimini rivojlantirish hamda pedagoglarni real ish muhitiga maksimal darajada yaqinlashtirilgan sharoitlarda tayyorlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Shunday qilib, 2023-2025-yillar davomida amalga oshirilgan islohotlar pedagog kadrlar tayyorlash tizimini rivojlantirishda muhim rol o'ynagan bo'lsa-da, nazariy va amaliy tayyorgarlik o'rtasidagi nomutanosiblik muammosi hali ham o'z dolzarbligini saqlab qolmoqda. Ushbu muammoni ilmiy asosda hal etish va samarali mexanizmlarini ishlab chiqish maktabgacha ta'lim tizimi sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Bo'lajak maktabgacha ta'lim pedagoglarining kasbiy kompetentligini shakllantirish jarayonida nazariy va amaliy tayyorgarlik o'rtasidagi nomutanosiblikni bartaraf etish uchun bir qator fundamental nazariy asoslar mavjud bo'lib, ular ta'lim jarayonini qayta tashkil etish va amaliyotga yo'naltirishda metodologik tayanch vazifasini bajaradi. Quyida ushbu muammoni hal etishda eng muhim beshta nazariy asos va ularning amaliy talqini keng yoritiladi.

Birinchi nazariy asos – kompetensiyaviy yondashuv hisoblanadi. Ushbu yondashuvga ko'ra, pedagogning kasbiy tayyorgarligi faqat bilimlarni egallash bilan emas, balki ularni real pedagogik faoliyatda qo'llay olish qobiliyati bilan belgilanadi. Ya'ni, bilim, ko'nikma va malaka integratsiyasi natijasida shakllangan kompetensiya asosiy mezon sifatida qaraladi. Amaliy jihatdan bu yondashuvni joriy etish uchun o'quv dasturlarini qayta ko'rib chiqish zarur

bo'ldi. Masalan, an'anaviy ma'ruza shaklidagi "Bolalar psixologiyasi" fanini o'qitishda faqat nazariy tushunchalarni berish o'rniga, o'quvchilarga real vaziyatlar asosida topshiriqlar beriladi. Masalan, "3 yoshli bolaning agressiv xatti-harakatini qanday boshqarish mumkin?" degan vaziyatli topshiriq orqali talabalar nafaqat nazariy bilimlarini eslab chiqadi, balki uni konkret vaziyatda qo'llashga majbur bo'ldi. Yoki dars davomida rol o'yinlari tashkil etilib, bir o'quvchi pedagog rolini, boshqalari esa bolalar rolini bajaradi. Bu orqali kommunikativ, psixologik va muammoli vaziyatlarni hal etish kompetensiyalari shakllanadi. Shuningdek, baholash tizimi ham o'zgaradi: test o'rniga portfolio, kuzatuv va amaliy vazifalar orqali baholash amalga oshiriladi.

Ikkinchi nazariy asos – faoliyatga yo'naltirilgan yondashuvdir. Bu yondashuv pedagog tayyorlash jarayonini faol amaliy faoliyat orqali tashkil etishni nazarda tutadi.

Ya'ni, o'quvchi bilimni passiv qabul qiluvchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida qaraladi. Amaliy talqinda bu laboratoriya mashg'ulotlari, treninglar, mikroo'qitish (microteaching) orqali amalga oshiriladi. Masalan, pedagogika fanidan darsda o'quvchilar kichik guruhlariga bo'linib, har biri 10 daqiqalik mini-dars tayyorlaydi va uni sinf oldida o'tkazadi. Qolgan o'quvchilar va o'qituvchi esa tahlil qiladi: qanday metod ishlatildi, bolalar bilan aloqa qanday bo'ldi, vaqt qanday taqsimlandi. Yoki maktabgacha ta'lim muassasasida "kuzatuv kuni" tashkil etilib, o'quvchilar real pedagogning ish jarayonini kuzatadi va keyin refleksiya yozadi. Bu yondashuv orqali nazariya bevosita faoliyat bilan bog'lanadi va o'quvchi "qanday qilish kerak" degan savolga javob topadi.

Uchinchi nazariy asos – refleksiv yondashuvdir. Refleksiya pedagogning o'z faoliyatini tahlil qilish, xatolarini anglash va o'z ustida ishlash qobiliyatini anglatadi. Bu nazariy asos ayniqsa nazariya va amaliyot o'rtasidagi uzilishni

bartaraf etishda muhim ahamiyatga ega, chunki u o'quvchini o'z tajribasini anglashga majbur qiladi.

Amaliy jihatdan bu yondashuv reflektiv kundaliklar, video-tahlil va o'z-o'zini baholash vositalari orqali amalga oshiriladi. Masalan, pedagogik amaliyot davomida har bir o'quvchi har kuni "Bugun men nima o'rgandim?", "Qanday qiyinchilikka duch keldim?", "Keyingi safar nimani o'zgartiraman?" kabi savollarga yozma javob beradi. Yoki dars jarayoni videoga olinib, keyinchalik o'quvchi o'z faoliyatini tomosha qilib tahlil qiladi. Bu jarayon juda samarali bo'lib, o'quvchi o'z xatolarini tashqi tanqid emas, balki ichki anglash orqali tuzatadi.

To'rtinchi nazariy asos – dual ta'lim modeli hisoblanadi. Ushbu model nazariya va amaliyotni parallel ravishda olib borishni nazarda tutadi. Ya'ni, o'quvchi haftaning bir qismini ta'lim muassasasida, qolgan qismini esa real ish joyida o'tkazadi. Amaliy talqinda bu modelni maktabgacha ta'limda quyidagicha joriy etish mumkin: o'quvchilar haftada 3 kun universitetda nazariy bilim oladi, 2 kun esa bog'chada amaliy faoliyat olib boradi. Masalan, ular ertalabki mashg'ulotlarni tashkil etish, bolalar bilan o'yin o'tkazish, ota-onalar bilan muloqot qilish kabi real vazifalarni bajaradi. Shu bilan birga, har bir o'quvchiga tajribali pedagog biriktirilib, mentorlik tizimi yo'lga qo'yiladi. Bu modelning afzalligi shundaki, o'quvchi bilimni darhol amaliyotda sinab ko'radi va xatolarini tezda tuzatadi. Natijada nazariya va amaliyot o'rtasidagi tafovut keskin kamayadi.

Beshinchi nazariy asos – innovatsion va simulyatsion ta'lim texnologiyalaridir. Bu yondashuv real pedagogik vaziyatlarni sun'iy muhitda modellashtirish orqali o'quvchini tayyorlashni nazarda tutadi. Amaliy jihatdan bu simulyatsiya xonalari, virtual platformalar va case-study metodlari orqali amalga oshiriladi. Masalan, maxsus jihozlangan auditoriyada "bog'cha muhiti" yaratiladi va o'quvchilar turli vaziyatlarni bajaradi: bola yig'layapti, ikki bola janjallashdi, ota-ona shikoyat bilan keldi. Har bir vaziyat uchun o'quvchi qaror

qabul qiladi va uning natijasi muhokama qilinadi. Yoki raqamli platformalarda virtual bolalar bilan ishlash simulyatsiyasi tashkil etiladi. Case-study metodida esa real hayotdan olingan muammoli vaziyatlar tahlil qilinadi. Masalan, “Guruhdagi bir bola ijtimoiylashuvda qiynalmoqda – pedagog qanday choralar ko‘rishi kerak?” kabi topshiriqlar beriladi. Bu yondashuv o‘quvchini stresssiz muhitda murakkab vaziyatlarga tayyorlaydi va uning kasbiy ishonchini oshiradi.

Yuqorida keltirilgan beshta nazariy asos o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lib, ularni kompleks tarzda joriy etish nazariya va amaliyot o‘rtasidagi nomutanosiblikni sezilarli darajada kamaytiradi. Kompetensiyaviy yondashuv maqsadni belgilasa, faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuv uni amalga oshirish vositasini beradi, refleksiya esa natijani tahlil qilish imkonini yaratadi, dual ta’lim modeli esa real muhitni ta’minlaydi, innovatsion texnologiyalar esa jarayonni samarali va zamonaviy qiladi. Shu tariqa, bo‘lajak pedagoglarning kasbiy kompetentligini shakllantirish jarayoni nazariy bilimlar bilan cheklanib qolmay, balki amaliy faoliyat bilan uyg‘unlashgan holda tashkil etiladi.

XULOSA

Bo‘lajak maktabgacha ta’lim pedagoglarining kasbiy kompetentligini shakllantirish jarayoni zamonaviy ta’lim tizimida strategik ahamiyatga ega bo‘lib, u bevosita ta’lim sifati va kelajak avlod tarbiyasi bilan chambarchas bog‘liqdir. O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, mazkur jarayonda eng asosiy muammolardan biri nazariy bilimlar va amaliy tayyorgarlik o‘rtasidagi nomutanosiblik bo‘lib, u pedagog kadrlarning real kasbiy faoliyatga moslashuv darajasini pasaytiradi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, amaldagi ta’lim tizimida nazariy komponentning ustunligi, amaliy mashg‘ulotlarning yetarli darajada tashkil etilmasligi hamda pedagogik amaliyotning qisqa va formal xarakterga ega bo‘lishi kasbiy kompetentlikning to‘liq shakllanishiga to‘sqinlik qilmoqda. Shu

bilan birga, ta'lim muassasalari va maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi integratsiyaning sustligi ham ushbu muammoni yanada chuqurlashtirmoqda.

Ilmiy tahlillar asosida shuni ta'kidlash mumkinki, mazkur nomutanosiblikni bartaraf etish uchun kompetensiyaviy yondashuvni to'liq joriy etish, faoliyatga yo'naltirilgan ta'limni kengaytirish, refleksiv metodlarni kuchaytirish, dual ta'lim modelini bosqichma-bosqich joriy etish hamda innovatsion va simulyatsion texnologiyalardan samarali foydalanish zarur hisoblanadi. Ushbu yondashuvlar nazariya va amaliyot o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'minlab, bo'lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini yangi sifat bosqichiga olib chiqadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi "Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-241-son Qarori. – Toshkent, 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 29-dekabrda "Maktabgacha ta'lim tizimida kadrlar tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. – Toshkent, 2023.
3. Karimov I.A. Ta'lim va tarbiya tizimini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
4. Xolmatov A., Abdullayeva D. Pedagogik kompetentlikni shakllantirishning nazariy va amaliy asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.